

**Nemzetközi
Kapcsolatok
Multidiszciplináris
Doktori Iskola**

Gerőcs Tamás

**FÜGGŐSÉG ÉS FELZÁRKÓZÁS
MAGYARORSZÁG VILÁGGAZDASÁGI INTEGRÁCIÓJA
GLOBÁLIS TÖRTÉNETI PERSPEKTÍVÁBAN**

TÉZISFÜZET

Témavezető:

Dr. Gedeon Péter, Professor Emeritus

Budapest, 2021

Tartalomjegyzék

A Kutatás előzménye és a téma indoklása	3
1.1 Bevezető.....	3
1.2 Kutatási kérdések.....	4
1.3 Módszertan	5
1.4 Hipotézisek.....	6
Felhasznált elméletek.....	7
<i>A fejlődést meghatározó alternatív megközelítések.....</i>	<i>11</i>
Az értekezés tudományos eredményei.....	13
Főbb hivatkozások.....	17
Saját publikációs jegyzék.....	23

A Kutatás előzménye és a téma indoklása

1.1 Bevezető

Dolgozatomban Magyarország világgazdasági integrációjának külső és belső feltételeit, illetve ezek összefüggését vizsgáltam meg globális és történeti szempontból. Célom az volt, hogy Magyarország függő fejlődésének és félperifériás világgazdasági pozíciójának okait és következményeit történeti megközelítésben tárjam fel. Dolgozatom ezért azt a kérdést járta körül, hogy a magyar társadalom milyen világgazdasági és geopolitikai körülmények között ágyazódott be a nemzetközi munkamegosztás függő viszonyai közé az 1989-es rendszerváltást követően, de különös tekintettel a 2008-2009-es világgazdasági válság után.

Arra a kérdésre kerestem a választ, hogy a 2010 utáni Magyarországon létrejövő felhalmozási rezsim mennyiben illik egy felzárkózási paradigmába, amire a szakirodalomban egyre többen hivatkoznak egy új fejlesztőállami modellként (ld. pl. Bruszt és Langbein 2020; Mertens and Thiemann 2019; Wilkin 2016, 2018; Fábry 2018, vö. Csáki 2021). Illetve mennyiben beszélhetünk a félperiféria fejlődési csapdájáról, amelyben a történelmileg megörökölt külső gazdasági függőségek belső társadalmi és politikai folyamatokon keresztül alakulnak újra (ld. pl. Hall és Soskice 2001; Vliegthart 2010; Éber és társai 2014, 2019; Weissenbacher 2018; Vonyó és Markevics 2021).

Témám előzményéhez tartozik, hogy az integrációs elméletekkel foglalkozó szakirodalom jellemzően külön kezeli az integráció külső (például geopolitikai) és belső társadalmi, politikai és intézményi feltételeit. Előbbire lehet példa az európai integrációval foglalkozó szakirodalom, utóbbira pedig az intézményi közgazdaságtan, politikai gazdaságtan és a politika tudományon belül például a rendszerváltással foglalkozó szociográfiák (ld. Bohle és Greskovits 2009, 2012; Szelényi 2013; Medve-Bálint 2014; Mihályi 2014; Magyar 2015, 2019; Csillag és Szelényi 2015; Filippov 2018; Böcskei és Szabó 2019; Scheiring 2020; Pogátsa 2016 stb).

Dolgozatomban egy holisztikus megközelítésre tettem kísérletet, amelyben a belső és külső viszonyok közötti összefüggést tártam fel egy szintetizált elméleti megközelítésben. Ebben kerestem a fejlődési paradigma szempontjából releváns cselekvési mozgástér (ágencia) lehetőségeit és korlátait. Az ágencia kérdése az állam szerepének vizsgálatához vezetett, ezért az

állampolitikákat a külső integráció(s) és a belső társadalmi folyamatok közötti közvetítő szerepében vizsgáltam meg a magyarországi történeti tapasztalatok alapján, de globális keretben.

Az állam gazdasági integrációban betöltött közvetítő szerepét a tulajdonjogok szabályozásának kérdése kapcsán vizsgáltam meg empirikusan. Azt feltételeztem, hogy az állam a tulajdonosi csoportok egymáshoz fűződő kapcsolatát a tulajdon fölötti rendelkezési és irányítási jogok szabályozásával képes legközvetlenebbül befolyásolni. A dolgozatban bemutattam, hogy a félperifériás államok esetében például az jellemző, hogy a külföldi és a belföldi tulajdonosi osztályok egymáshoz fűződő viszonya a függőség és felzárkózás ellentétének egyik meghatározó momentuma. A dolgozatban igyekeztem elkerülni az államcentrikus megközelítést, mivel az állam közvetítő szerepének vizsgálata mellett más fontos intézmények, például a nemzetközi szervezetek, illetve államokon belüli társadalmi csoportok, de az országhatárokon átnyúló beszállítói láncok is elemzésem tárgyát képezték.

Noha kutatásom a félperifériás függő fejlődésre vonatkozó általános kérdéseket feszegeti, az elemzésem nem komparatív, hanem magyarországi történeti empiriára épült. Ebből a szempontból a dolgozat konkrét történeti megállapításai nem érvényesek más országok, vagy régiók tapasztalataira. A holisztikus megközelítés viszont lehetővé teszi, hogy a magyarországi tapasztalatokon túlmutatóan elméletileg is releváns tanulságokat vonjak le például a tulajdon megtartása és a technológiai hozzáférés közötti kapcsolatról.

1.2 Kutatási kérdések

A globális történeti vizsgálatot a világháború utáni fordizmus korszakára, illetve annak 1970-es évektől kibontakozó nemzetközi válságára szűkítettem le. Ezen belül Magyarország, 1989-es rendszerváltását követő gazdasági fejlődését, a nemzetközi munkamegosztásba történő betagozódásának körülményeit vizsgáltam meg, nem csak nemzetközi gazdasági és politikai szempontból, hanem a történeti szociológia eszköztárának segítségével. Kutatási kérdésemmel arra kerestem a választ, hogy egy ilyen történeti-szociológiai perspektívából nézve az 1989-es rendszerváltás, majd azt követően a 2010 utáni gazdaságpolitikák mennyiben nyitották meg a teret a nemzetközi munkamegosztáson belüli helyváltoztatásra, illetve hogy a gazdasági értelemben vett felzárkózás lehetőségét mennyiben korlátozták a korábról, például az államszocialista modernizációs kísérlet idejéből, vagy akár még korábbi történelmi korokból

megörökölt külső és belső gazdasági és társadalmi kényszerek. A kutatási kérdésemet az alábbi alkérdések segítségével operacionalizáltam:

- a. Melyek azok a globális geopolitikai folyamatok, amelyek a világgazdasági integráció feltételeit az 1970-es évek óta kialakították? Mikor voltak azok a világgazdasági ciklusváltások, amelyek a félperifériás felhalmozási rezsimek integrációjának külső feltételeit meghatározták?
- b. A rendszerváltással létrejövő gazdasági és politikai feltételek milyen típusú felhalmozási rezsimeket hoztak létre Magyarországon?
- c. Hogyan értelmezzük a 2010 utáni tulajdonváltás irányát a felhalmozási rezsimek működése szempontjából Magyarországon; például az állam aktív közreműködésével megerősödő új tulajdonosi osztályok szerepét? Ezek a változások részei-e egy szélesebben vett fejlesztési paradigmának, esetleg egy új típusú fejlesztőállami modellnek, vagy a félperiféria fejlődési csapdáját alakítják újra?
- d. Melyek azok a hosszú társadalomtörténeti (*longue durée*) folyamatok, amelyek a világgazdasági integráció ciklusváltozásaival együtt alakultak, illetve amelyek az integráció feltételeit átalakították Magyarországon az 1989-es rendszerváltás után?
- e. Az állam mellett kik a főbb külföldi és belföldi, gazdasági és politikai szereplők a világgazdasági integrációban, és hogyan változtak meg ezeknek az aktoroknak a kapcsolatai 2010 után?

1.3 Módszertan

A dolgozatban elsősorban elméleti kérdéseket tárgyaltam, viszont a magyarázatok során számos kvalitatív és kvantitatív módszerrel összegyűjtött adatot is felhasználtam. A dolgozatban a saját magam által kidolgozott elméleti keretrendszerbe helyeztem bele a konkrét történeti – a magyar rendszerváltással, majd az azt követő világgazdasági integrációval foglalkozó – esettanulmányokat. Dolgozatom nem komparatív, hanem magyarországi esettanulmányokra épül, de ezeket megfelelő helyeken, ahol az elméleti kérdések ezt szükségessé tették, más régiós országokban tapasztalt folyamatokkal is összevetettem. Az esettanulmányok segítségével bemutattam a külső gazdasági és belső társadalmi folyamatok összefüggéseit, illetve ezek adtak magyarázatot a gazdasági felzárkózással kapcsolatos fentebb vázolt elméleti kérdésekre. A történeti irodalmat több ponton saját empíriával, például iparági szereplőkkel készített

interjúkkal, illetve a KSH, MNB, a német Bundesbank, az Eurostat, az OECD-WTO, sőt a kínai jegybank által közzétett kereskedelmi és befektetési adatokkal is kiegészítettem. A dolgozatom kutatási kérdéseinek megvitatásához az alábbi előfeltételezésekből indultam ki:

1.4 Hipotézisek

- a. A nemzetközi rendszerben egy globális posztfordista átmeneti korszakban élünk, amelyben a hegemon rezsimek a félperiférián jellemzően stabilizálódnak. A 2010 utáni magyarországi felhalmozási rezsimek egy ilyen átmeneti félperifériás hegemoniának tekinthető: a neomerkantilista felhalmozási rezsimek egy periférikus változatának, amelynek globális és történelmi előzményei visszanyúlnak a fordizmus nemzetközi válságáig. A dolgozat első felében ezért a fordizmus kialakulását, nemzetköziesedését és válságát vizsgáltam meg. Hipotézisem szerint a nemzetközi munkamegosztás szerkezeti viszonyai a nemzetközi rendszer átalakulásával változtak meg, például a globális értékláncokba szerveződő új regionális termelési hálózatok kialakulása szerint.
- b. A félperifériás felhalmozási rezsimekre vonatkozó feltételezésem az volt, hogy egy kölcsönösen kizárólagos helyettesíthetőség áll fenn (1) a világpiacon elérhető legfejlettebb technológiához való hozzáférés és hatékony alkalmazás, illetve a világpiaci közvetlen kijutás, (2) a félperifériás helyi tőkésosztályok tulajdon fölötti rendelkezése között. A félperifériára jellemző függőséget tehát egy *trade-off* (kölcsönösen kizárólagos helyettesíthetőség) dilemmájával azonosítottam be, ami a tulajdon megtartása és a legfejlettebb technológiához való hozzáférés között áll fenn. E szerint a félperifériás állam minél inkább hazai vállalati bázisra építi gazdasági alapját, annál kevésbé fér hozzá a fejlődéshez szükséges tőkéhez és technológiához.
- c. Bemutattam, hogy ez a dilemma nyomon követhető a tulajdonjogok hazai szabályozásának különböző korszakokon átívelő változásaiban, mint pl. az államszocialista tulajdonvákuum, a rendszerváltás utáni privatizáció vagy a 2010 utáni államosítások. Az állampolitikákat két típus szerint vizsgáltam meg:
  - a. liberalizációs politikák: a világpiaci integráción keresztüli hozzáférést támogatják, és jellemzően a nemzetközi tőke érdekeivel egyeznek.
  - b. protekcionista politikák: a helyi tőketulajdon védelmét és az állami intervenciókat favorizálják.

- d. Dolgozatom legfontosabb állítása az volt, hogy a magyar állam 2010-ben a tulajdonviszonyok részleges átalakításán (újraszabályozásán) keresztül igazította ki a főbb tulajdonosi csoportok egymáshoz fűződő kapcsolatát. A félperiféria fejlődési csapdáját az 1989-es rendszerváltáshoz hasonlóan ez esetben sem sikerült meghaladni. Ennyiben tehát a 2010 után kialakult felhalmozási rezsim sem tekinthető fejlesztőállami modellnek, hanem a függő fejlődés egy új „hibrid” variánsának, amit a neomerkantilista modell egy periférikus verziójának hívtam. Ebből következett két további fontos tanulság:
- a. A közkézhez vételnek és a privatizációnak vannak hasonló vonásai, amennyiben a gazdasági és politikai rendszer átalakulásának összefüggéseit együtt vizsgáljuk.
  - b. A 2010 utáni gazdasági reformok bár túlmutatnak az egyszerű tulajdonváltáson, de a tőkés piacgazdaság viszonyainak rendszerszerű átalakításáig nem terjednek, viszont a félperifériás felhalmozási rezsim egy új változatát alakították ki.

Felhasznált elméletek

A dolgozatban kétféle elméleti keretben vizsgáltam meg a félperifériás függő fejlődés történelmi körülményeit, amiket további analitikus szempontokra bontottam szét, ennek összefoglalóját az első 1. ábra mutatja. Az első elméleti kiindulópontom a világrendszer-elemzési keret segítségével globális és történelmi perspektívába helyezte a nemzetközi munkamegosztáson belüli centrum-periféria viszonyokat (vö. Wallerstein 1996; Arrighi 2010). Ebben a dimenzióban térbeli léptékek mentén osztottam fel az elemzés irányát a globális felől a lokális felé haladva. Három szintet különböztettem meg. Mindhárom szint a rövid 20. század időszakát vizsgálta, ugyanakkor az egyes témák különböző mértékben tették indokolttá a történelmi elemzést. Az első szint a globális, amely a fordizmus kialakulásával, nemzetközivé válásával, és az 1970-es évekbeli válságának rendszerszintű következményeivel, így például a nemzetközi munkamegosztás posztfordista átmeneti korszakával foglalkozott.¹

---

¹ Ennek a globális szintnek a történelmi perspektívája az úgynevezett „hegemón-ciklusváltás”, ami valamivel több, mint egy évszázadot ölel fel, az amerikai hegemonia kifejlődésének, majd lejtmenetének évszázadát az 1900-as évektől napjainkig.

A második szinten a regionális összefüggések között néztem meg a globális fordizmus idején transznacionalizálódott vállalatok értékláncokba történő átalakulásának, valamint a multipolarizációs folyamat következtében kialakult megaregionális kereskedelmi és befektetési övezetek integrációjának körülményeit.² A globális fordizmus válsága Nyugat-Európában a német neomerkantilista felhalmozási rezsim regionális terjeszkedését eredményezte, ami lehetővé tette a német vállalatok értékláncokba szerveződését (Paqué és társai 1993; Becker és Jäger 2010; Becker, Jäger és Weissenbacher 2015; Petersen és társai 2019). Mint a dolgozatban bemutattam, a német értékláncok regionális terjeszkedése komoly befolyással bírt az európai integráció mélyülésére, például a Gazdasági és Monetáris Unió (GMU) kialakulására, illetve az Unió területi bővülésére. A rendszerváltás után Magyarország is bekapcsolódott a német modellel kölcsönhatásban formálódó európai integrációba, majd az Európai Unió csatlakozást követően az új regionális munkamegosztás részeként rögzült a magyar vállalatok értékláncon belüli pozíciója (ld. Raviv 2008; Farkas 2014; Benczes 2014).³

A harmadik a helyi, vagyis a lokális szint. Ebben a szakaszban a fókusz Magyarország gazdaságtörténetére került át a rendszerváltást követő három évtizedben. Ezen a szinten az állami szabályozás és az azokat befolyásoló társadalmi szerveződések kaptak hangsúlyt. A tulajdonviszonyok kialakítása az Európai Unión belüli munkamegosztásba történő bekapcsolódás során vált fontossá. A helyi szint időbeli perspektívája részben visszautalt az 1970-es évek világgazdasági válságának Magyarországot is érintő következményeire, de főleg az 1989-től napjainkig tartó időszakra fókuszált.

A második elméleti kiindulópontom az elemzés szerkezeti szintjeinek dimenzióit foglalja magában. Ezek közül két dimenziót emeltem ki. Az egyik a függő fejlődést tárgyaló szakirodalom alapfeltételezése, miszerint egy ország vagy térség világgazdasági integrációja során az integrációt befolyásoló külső szerkezeti feltételek összekapcsolódnak a belső társadalmi- és osztályviszonyokkal. Röviden tehát a külső integrációs formák belsővé tételének folyamatáról van szó, amelyben az állam, illetve az állami szabályozás látnak el közvetítő funkciókat. A dolgozatomban az állam nem pusztán egy elméleti kategóriaként jelent meg,

---

² A dolgozatban nem volt mód minden egyes regionális integrációs forma részletes összehasonlítására, ezért a hangsúlyt a kutatásom számára fontos európai integráció történetére és belső viszonyaira helyeztem.

³ A regionális elemzési szint időbeli perspektívája a fordizmus nemzetközi válságával, és az ennek következtében kialakult globális értékláncokkal indul meg az 1980-as évek derekán.

hanem a strukturális meghatározottságok közötti ágenciával rendelkező fontos intézményként, amely tehát az elemzésem egyik központi tárgyát képezte. A dolgozat koncepciója szerint tehát az államnak kulcsszerepe van a felhalmozás megszervezésében; bár nem független a történelmi és nemzetközi környezetbe való beágyazottságától. A magyar esettanulmány során az állam úgy jelent meg, mint a strukturális viszonyok között a történelmi folyamatokat aktívan befolyásolni képes cselekvő. A dolgozatban továbbá azt mutattam meg, hogy az állam az integráció közvetítését a tulajdonviszonyok meghatározásán keresztül is képes átalakítani. A félperifériás történelmi helyzetek egyik sajátossága éppen a tulajdonviszonyok külső és belső meghatározottságában ragadható meg leginkább (ld. Chase-Dunn 1980; Böröcz 1999; Böröcz és Sarkar 2005; Melegh 2019).

A dolgozat szerkezetének második dimenziója az úgynevezett „szabályozási módok” szintjeit jelöli. Ez nagyban hasonlít a „globális, regionális és helyi” lépték szerinti felosztásra, ám az előbbiben a világgazdasági integráció makro-, mezo- és mikro szintjeit különböztettem meg. A makroszinten a nemzetközi politikai események és nemzetközi intézmények helyezkednek el, amelyek az államközi rendszer viszonyait alkotják. A makroszintet a világgazdasági integráció geopolitikai környezetének is tekinthetjük, amelyen belül értelmezhető például a globális hegemonia ciklusváltozása. A mezo-szinten helyezkednek el az integrációban közvetítő funkciót ellátó államok és állampolitikák, amelyek – mint már említettem – a tulajdon szabályozásán keresztül látják el az ágencia funkcióját. A mikro szinten helyezkednek el az értékláncok vállalatai, valamint a világgazdasági integráció kapcsán fontos tőkefrakciók, más néven a tulajdonosi osztályok. Ezek bármennyire is helyi kontextusban működnek, egyfelől a világgazdaság globális szereplői, másfelől pedig az állampolitikákat meghatározó szereplők, amelyek ebben az értelemben az államhoz hasonlóan maguk is ágenciával bírnak. A mikroszinten jelennek meg továbbá a munkavállalók érdekképviseleti szervezetei is.

1. ábra: *A dolgozat elméleti szempontjai*

I. szempont: A dolgozat idő- és térbeli léptékei		
<i>Globális</i>	Fordizmus/posztfordizmus	1900-2018
<i>Regionális</i>	Multipolarizáció/EU integráció	1970-2018
<i>Helyi</i>	Magyarországi rendszerváltás	1989-2018

II. szempont: A dolgozat szerkezeti szintjei	
a. Külső integráció és belső társadalmi feltételei	
b. Szabályozási módok szintjei:	
<i>Makro</i>	globális hegemónia nemzetközi szervezetei
<i>mezo</i>	állam a félperiférián
<i>Mikro</i>	tőkefrakciók, vállalatok, munkás érdekképviselet

A világrendszer-elmélet kiegészítését négy másik modernizációs paradigma ötvözetéből hoztam létre, az ezek közötti analitikus kapcsolatot a 2. ábra mutatja be. A külső gazdasági függőségek belsővé válásának kérdését a latin-amerikai dependencia-iskola elmélete szerint a nemzetközi kereskedelem és tőkebefektetések egyenlőtlen globális áramlásán keresztül vizsgáltam meg. A neogramsciánus államelméletet pedig a tőkefrakciók nemzetközi és hazai viszonyainak elemzésére használtam (ld. Prebisch 1950; Tavares 1964; Hirschman 1968; Poulantzas 1969, 1978; Cardoso 1972; Cardoso és Faletto [1971] 1979; Furtado 1976; Clarke 1977, 1991, 1989; Anderson 1987; Love 1990; Jessop 1997; Jessop és Sum 2006). Mind a dependencia, mind pedig a neogramsciánus államelméletekben az állam mellett a domináns társadalmi osztályok is alakítói a nemzetközi munkamegosztásnak. Ezért a dolgozatban külön hangsúlyt kapott, hogy a külgazdasági kapcsolatokat nemcsak az államok alakítják ki, hanem a különböző tőkés csoportok érdekei is befolyásolják. Eszerint a különböző gazdaságpolitikai intézkedések néhány elitcsoportot kedvezményes helyzetbe hozhatnak, míg másoknak előnytelen helyzetet teremthetnek, ezért – mint azt a dependencia-iskola hangsúlyozni szokta – a félperifériás világgazdasági integrációval a belső elitküzdelmek jellemzően kiéleződnek (ld. Éber és társai 2014, 2019; Nölke és May 2019). A félperifériás államon belüli elitküzdelmeket nemcsak politikai folyamatként, hanem a világgazdasági integráció egyik szükséges velejárójaként, sőt alakítójaként értelmeztem. Az állam és tőkefrakciók kapcsolatának bemutatására a neogramsciánus államelméletből az állam „relatív függetlenségének” tézisét használtam fel; a tézisrészleteit a félperifériás állam tőkefrakcióinak kapcsolatai mentén mutattam be (Jessop 1990, 2001, 2010; Clarke 1977, 1990, 1991; Poulantzas 1969, Hall és társai 1978).

Bár a dependencia és neogramsciánus elméletek a nemzetközi munkamegosztás államközi kapcsolatait – és azokon keresztül a globális tőke-viszonyokat – jól magyarázták a világháború

utáni fordizmus felívelő ciklusában, de mind a külső függőség kérdéséhez, mind pedig az államon belüli összetett osztályérdekek kérdésének megértéséhez vissza kellett nyúlnom más elméleti hagyományokhoz is. Ennek oka, hogy mint arra a dolgozat is rámutat, a nemzetközi munkamegosztás szerkezete az 1980-as évektől kezdve jelentősen átalakult (ld. Fröbel és társai 1980; Gereffi és Evans 1981; Yamamura és Streeck 2003). A külgazdasági függőségek már kevésbé az államok közötti egyenlőtlen cserében, hanem sokkal inkább a vállalatokon belüli és vállalatok közötti kapcsolatokban jönnek létre. Éppen ezért a dependencia-iskola eszköztárát a globális értékláncok vállalatközpontú módszertanával egészítettem ki (Gereffi és Korzeniewicz 1994; Czabán és Henderson 2003; Humphrey és Schmitz 2004; Gereffi és társai 2005; Sturgeon és társai 2013; Mahutga 2014; Gereffi 2014). Az államközi kapcsolatok átalakulása a szabályozói környezetet is megváltoztatta, a szabályozási módok például már nemcsak az államokon belül, hanem a regionális integrációknak köszönhetően nagyobb megaregionális blokkokban is érvényesülnek. A szabályozás és állam, valamint tőkefrakciók és vállalatok kérdését ezért a francia regulációs-iskola két fogalmával kapcsoltam még össze: a „felhalmozási rezsimek” és „szabályozási módok” koncepcióival (Aglietta [1979] 2000, 2013; Lipietz 1982, 1987, 1997; Boyer és Freyssenet 2002, Jessop és Sum 2006, Becker és Weissenbacher 2015; Krzywdzinski 2014).

2. ábra: A dolgozat főbb elméleti hagyományai

	Függőség	Szakosodás / Szabályozás
Külső integráció	<i>Dependencia-iskola</i>	<i>Globális értékláncok-elmélet</i>
Belső társadalmi feltételek	<i>Neogramsciánus-iskola</i>	<i>Regulációs-iskola</i>

A fejlődést meghatározó alternatív megközelítések

Dolgozatom módszertani megközelítéséből következik, hogy az elméleti szintézis az empirikus-történeti részben ért össze. A magyar fejlődési modellt a regulációs-iskola felhalmozási rezsime koncepciója alapján tárgyaltam, de tisztában voltam vele, hogy egy másfajta elméleti megközelítéssel, vagy más típusú elméleti szintetizálással alternatív elméleti következtetésekre is lehetett volna jutni. A dolgozatnak nem volt célja ilyen alternatív elméletekkel vitatkozni, inkább

a párbeszédre törekedtem. A meghatározott fejezetekben a félperifériás fejlődésre vonatkozó tanulságokat összevettem, adott esetben szintetizáltam az alább felsorolt néhány, a témában kiemelt jelentőségű alternatív megközelítéssel (3. Ábra). Az alábbi táblázat (a teljesség igénye nélkül!) összefoglalja, hogy a vizsgált korszakokban milyen alternatív elméletekkel próbáltam meg párbeszédet kialakítani a dolgozat vonatkozó fejezeteiben.

3. ábra: *Alternatív magyarázatok a félperifériás fejlődésre*

Korszakolás	Alternatív elméleti megközelítések
Globális fordizmus válsága, a Bretton Woods-i rendszer összeomlása és a GMU	A Mundell-féle trilemma a monetáris integrációról
Államszocialista fejlődési modell kimerülése	Kornai a szocialista rendszer gazdaságtanáról
Az 1989-es rendszerváltás és poszt-szocialista átmenet	Tranzitológia (konvergencia-elméletek)
A 2010 utáni periférikus neomerkantilista felhalmozási rezsim konszolidációja	Fejlesztőállami modellek

A párbeszédre törekvés azért is fontos, mert ezek az alternatív megközelítések segítettek rávilágítani az általam használt elméleti paradigmák korlátaira. Az egyik szembetűnő korlát például az volt, hogy a regulációs elmélet a felhalmozási rezsim bizonyos vonatkozásaira, például a német neomerkantilista modell átalakulására alkalmazható. A világgazdasági integráció által meghatározott belső társadalmi folyamatokat, mint például a hazai tulajdonosi csoportok állam általi feltőkésítését, növekvő politikai és gazdasági befolyásukat a regulációs-iskola keretében viszont nem lehetett elég jól megközelíteni, abban ugyanis nem jelentek meg a félperifériás társadalmakra jellemző tőkefrakciók. Részben e hiány miatt volt szükség a neogramsciánus államelmélet keretében megjelenő tőkefrakciók és más eliteszoportok viszonyát beemelni a regulációs-iskola elméleti keretrendszerébe; úgy, hogy abban ne csak a nyugati állammodell tulajdonosi viszonyai, hanem a félperifériás fejlődésre jellemző eltérő tőkefrakciók is láthatóvá válhattak.

Az általam használt paradigmák korlátai miatt kellett szintetizálnom a különböző elméleti iskolák koncepcióit. Ennek érdekében módosítottam például a nyugati, elsősorban angol állammodellre építő neogramsciánus elméletet a dependencia-iskola félperifériás társadalmakra alkalmazott tulajdon- és osztályelemzésével (Poulantzas 1969, 1978; Miliband 1969, 1970; Jessop 1997; Jessop és Sum 2006; Ingham 1984; Anderson 1987; Clarke 1977, 1991, 1989). A külső integráció és belső osztálydinamika ilyen módon történő összekapcsolását tudtam aztán visszahelyezni a regulációs-iskola felhalmozási rezsim modelljébe, amely – mint említettem – a vállalati értékláncokba történő „külső” integrációval vált a globális struktúra részévé. A magyarországi tulajdonviszonyok történeti elemzését a dolgozat második felében ebbe a holisztikus keretrendszerbe helyeztem vissza. Az alábbiakban a kiemelt elméleti paradigmák alkalmazott koncepcióit mutatom be (4. ábra).

4. ábra: *Az elméleti keret összekötése: kiemelt koncepciók*

Elméleti hagyomány	Kiemelt koncepció	Társadalmi viszonyok
Globális értékláncok-elmélet	Feljebb lépés a globális értékláncokban	tőke-tőke
Neogramsciánus államelmélet	Állam relatív függetlensége és tőkefrakciók	tőke-tőke
Dependencia-iskola	Félperifériás osztályhelyzet	tőke-munka
Regulációs-iskola	Felhalmozási rezsim és szabályozási mód	tőke-munka

Az értekezés tudományos eredményei

A dolgozat Magyarország történelmi függő fejlődésének kérdését tárgyalta a globális értékláncok és tőketulajdonosok kapcsolatainak szempontjából. Legfontosabb hozzájárulása ehhez a diskurzushoz elsősorban elméleti, amennyiben kísérletet tettem a függő fejlődés és a globális értékláncok apparátusának szintetizálására, mégpedig egy szélesen vett történeti szociológiai perspektívában.⁴ A magyar tapasztalatokra vonatkozó megállapítások csak történeti kontextusukban érvényesek. Ezeket a megállapításokat nem tartom a globális félperiféria valamennyi államára általánosíthatónak, viszont a magyar tapasztalatokat érdemesnek gondolom

⁴ A globális értékláncok és a függő fejlődés összekapcsolása egy új elméleti megközelítés az elmaradottság vizsgálatában, mivel a globális értékláncok a függő fejlődés olyan formáit hozták létre, amelyek vizsgálatában a tulajdonnal kapcsolatos szempontok eddig nem voltak hangsúlyosak.

egy későbbi komparatív kutatásban más országokéval is összevetni. Az elméleti újításomat viszont általánosabb érvényűnek gondolom, mert az egyenlőtlen történelmi függő fejlődés hagyományában az államközi kereskedelmi kapcsolatok a hangsúlyosak, míg a vállalkozói rendszerben zajló értékteremtést és -kisajátítást vizsgáló globális értékláncok megközelítéséből hiányoznak a függő fejlődés perspektívái. Úgy gondolom, hogy e két megközelítés szintetizálásával új összefüggéseket sikerült feltárnom Magyarország világgazdasági integrációjában.

Egy ilyen szintetizált elméleti megközelítéssel precízebben tudtam feltárni és bemutatni, ahogyan a világgazdasági folyamatok, ciklusok és válságok a félperifériás fejlődés során belső társadalmi tényezővé válnak. Erre az alternatív megközelítésre továbbá azért volt szükségem, mert így tudtam a világgazdasági integráció külső és belső viszonyait együttesen vizsgálni úgy, hogy nem estem az államcentrikus módszertani nacionalizmus csapdájába. Ezzel a szintetizálással nemcsak egy történelmi kérdéskörhöz, hanem egy fontos episztemológiai csomópontozhoz is elérkeztem a „mi az állam” kérdése kapcsán. A dolgozatban ezért megkerülhetetlen volt, hogy ezt a kérdést ne csak elméletileg tisztázzam, hanem a történelmi szociológia eszköztárának segítségével konkrét történelmi elemzés tárgyává tegyem a magyar állam tulajdonnal kapcsolatos szabályozói mozgásterét (ágenciáját).

Értelmezésemben az állam nem önálló szereplője a világgazdaságnak, hanem a nagyobb gazdasági folyamatok és helyi társadalmi viszonyok közötti közvetítő. Hatnak rá a világgazdaság egészében zajló strukturális változások, de a helyi belső tulajdonosi osztályok közötti dinamikák is benne fejeződnek ki. Az állam ennek a kettős funkciónak az értelmében relatív függetlenséggel rendelkezik. Ez azt jelenti, hogy szabályozói funkciója közvetlenül egy partikuláris érdekcsoport által sincs meghatározva, hanem a helyben megjelenő összetett globális érdekek és tulajdonosi csoportok érdekei összességének kifejezője.

A dolgozatban a magyarországi tulajdonviszonyok újraalakulásán keresztül vizsgáltam meg a világgazdasági integráció ciklusainak változásait az 1970-es évektől 2020-ig. Az ezen ciklusok mentén változó körülményekhez igazodó magyar állam folyamatosan arra kényszerült, hogy a tulajdon szabályozásán keresztül alakítsa újra a nagyobb tulajdonosi csoportok közötti kapcsolatot az ország világgazdasági integrációjával. Mivel az osztálydinamikák kapcsán a tulajdonosi csoportokkal, tehát a tulajdonnal foglalkoztam, ezért értelemszerűen az állam

közvetítő szerepét is a tulajdonnal kapcsolatos szabályozásra futtattam ki. Az állam közvetítő funkciója abban ragadható meg leginkább, hogy a helyi tulajdonosi osztályok világgazdasági integrációjához nyújt intézményi keretet, illetve a nemzetközi tőkéscsoportok helyi tulajdonszerzését szabályozza.

Elemzésem elsősorban a függő fejlődés és a globális értékláncok paradigmájának szintetizálására épült, de azokat új szempontokkal is kiegészítettem. A világrendszer- és dependencia-elemzések az államot veszik alapegységnek, és a globális egyenlőtlenségeket is elsősorban az államközi rendszer működéséből vezetik le. Ilyen értelemben a klasszikus világrendszer-elmélet kelet-nyugati vagy észak-déli felosztása mentén értelmezik például az európai integráció időszakát. A dolgozatban ezzel szemben nemcsak az államot vettem alapegységnek, hanem az államot is a történeti szociológia szemszögéből vizsgáltam meg; ennyiben a dolgozatban sem az állam, sem az államközi rendszer nem az elemzés kiindulópontja. Helyette a neogramsciánus nemzetközi kapcsolatok iskolájától kölcsönzött transzatlanti (nyugat-európai és amerikai) tőkéscsoportok hierarchikus viszonyának történeti kialakulása volt a kiindulópontom. Értelmezésemben tehát maga az állam is összetett tőkés frakciószövetségek intézményi kifejeződése. Ezen frakciók szövetségeit a nemzetközi tér multipolaris struktúráiban vizsgáltam meg, amihez a neogramsciánus elméletből vett hegemoniaciklusok téziséit használtam még fel.

A világrendszer-elmélet történeti szociológiai fejlődélméleti keretébe helyezve vizsgáltam meg a magyar modernizáció lehetőségének távlati kérdéseit, mégpedig egy olyan történelmi időszakra helyezve a hangsúlyt, amelyről ugyan számos ismeret áll rendelkezésre, ám az ezek feldolgozásához szükséges holisztikus elméleti szintetizálás meglátásom szerint mindezidáig elmaradt. A félperifériás függő helyzetben a tulajdon kérdése különösen kiélezett formában jelentkezett, és nem elsősorban a tőketulajdonosok és munkavállalóik konfliktusában, hanem a világrendszer hierarchikus munkamegosztásába ágyazódó helyi és nemzetközi tulajdonosi csoportok érdekellentétében, vagyis tőke és tőke közötti konfliktusban öltött testet. A dolgozatban én is ezeknek a tulajdonosi osztályoknak az egymáshoz fűződő, helyenként konfliktusos, máskor kooperatív viszonyát vizsgáltam meg az 1970-es évektől kibontakozó világgazdasági válság által generált integráció folyamatában, azon belül is elsősorban a külföldi (nemzetközi) és a helyi (nemzeti) tőke egymáshoz fűződő kapcsolatában.

Ebben a társadalmi összefüggésrendszerben állapítottam meg, hogy a Magyarországon 2010 után kialakult felhalmozási rezsimben a különböző tőkefrakciók új kiegyezésre törekedtek, ami az újraparosodás és belső tőkeképződés kapcsán jellemzően a munkavállalói oldal kárára tudott csak megvalósulni. Ez egyrészt a tulajdonosi csoportok közötti érdekellentét feloldhatóságát (az antagonizmus korlátait) is megmutatta, másrészt pedig azt, hogy ez a fajta félperifériás felhalmozási rezsim is nagyon hasonló feltételek között ágyazódik vissza a világgazdasági ciklusváltásokba, mint ahogyan azt elődei tették. Mindebből az következik, hogy a világgazdasági kiágyazódás, majd az azt követő újra beilleszkedés a függő fejlődés strukturális dilemmáinak új dimenziókban történő újratermelődését, nem pedig a nemzetközi munkamegosztáson belüli helyváltoztatás (felzárkózás) lehetőségeit teremti meg.

Dolgozatomban azt hangsúlyoztam, hogy Magyarországon a rendszerváltást követően egy a külföldi tőkeberuházásokra (privatizációra) alapozott neoliberális felhalmozási rezsim jött létre, amelyben a nemzeti tőke háttérbe szorult, illetve a betelepült – elsősorban autóiipari – értékláncok alsóbb beszállítói hálózatába tagozódott be. A betagozódást végig egy a félperifériás függő fejlődésre jellemző dilemma (*trade-off*) határozta meg, ami a technológiai és a piaci hozzáférés, vagyis az értékláncon belüli feljebb lépés, és a tulajdon hazai kézben tartása között feszült. A különböző elitstratégiák nyelvén ez a liberalizációs és protekcionista politikák közötti váltakozásokban jelent meg. A dolgozatban amellet érveltem, hogy a rendszerváltás utáni gazdasági felívelésben e *trade-off* a külföldi tőketulajdonosok által meghatározott, viszonylag magas technológiai színvonalat képviselő újraparosodási modell irányába tolt el a rendszerváltás utáni gazdasági fejlődést.

Ennek következtében a helyi tőkék az integráció során olyan területekre szorultak vissza, amelyekre a félperifériás államnak közvetlen szabályozói befolyása volt, illetve amelyek a belpiaci infrastruktúrához, szolgáltatásokhoz, közellátáshoz kapcsolódtak. Magyarország világgazdasági integrációja kapcsán e tőkés érdekcsoportok közötti funkcionális-gazdasági felosztást a kereskedelembe vihető (*tradables*) és nem vihető (*non-tradables*) ágazatok, valamint a bankszektor összehasonlítása révén mutattam meg.

A neoliberális modell kimerülése, és az annak nyomán kialakult politikai vákuum lehetőséget teremtett a hazai tőkéscsoportok államon keresztül megerősítésére, ami ismét a protekcionista politikák irányába tolt el a szabályozói közbeavatkozást. A 2010 utáni eseményeket ezért az

integráció egy új korszakaként értelmeztem, amelyben az állam a tulajdon és pénzügyi viszonyok újraszabályozásán keresztül igyekezett elmozdítani a félperifériás fejlődés dilemmáját a helyi tulajdon támogatásának irányába.

Értelmezésemben az állam közvetítő funkciója mindebben ugyanakkor korlátozott maradt. Az integráció külső strukturális feltételeihez való igazodás az Európai Unióhoz való csatlakozással a külső adósság finanszírozása miatt, és az exportáló, jellemzően külföldi transznacionális vállalatok betelepülését követően erősen meghatározottá vált. Ebben a közegben a geopolitikai környezet átalakulása biztosított mozgásteret az állami finanszírozás és a hazai tulajdonba került vállalatok nemzetközi piacszerzése előtt, amiben elsősorban a kínai és az orosz tőke szerepét vizsgáltam meg.

Bár az állam a belpiaci, vagyis a hazai piachoz kötődő vállalatok tulajdonviszonyainak átrendezésében szabályozói mozgástérrel rendelkezik, aminek alkalmazásával a 2010 utáni rezsim aktívan élt, ebben a mozgástérben viszont a félperifériás dilemma (*trade-off*) továbbra sem vált feloldhatóvá, emiatt a modellt nem tekintettem „fejlesztőállamnak”, hanem a félperifériás függő fejlődés egy új „hibrid” variánsának. Ezt a variánst neveztem el periférikus neomerkantilista felhalmozási rezsimnek. Noha a tulajdonosi csoportok közötti kapcsolatok részleges átrendezésére, a korábbi modell korrekciójára a 2009-es világgazdasági válság teret engedett, de a munkavállalókkal kapcsolatos egyre szigorúbb munkaügyi rendelkezések különösen élesen mutatták meg, hogy a 2010-et követően konszolidálódó periférikus neomerkantilista rezsim is ugyanolyan félperifériás függő fejlődési pályára állítja vissza a társadalom tagjainak többségét, mint amelyen elődei haladtak a korábbi világgazdasági ciklusváltásokban.

Főbb hivatkozások

Aglietta, Michel. [1979] 2000. *The Theory of Capitalist Regulation: The US Experience*. Verso.

Aglietta, Michel. 2013. “Az európai örvény.” In: *Eszmélet* 25(97), 72-92.

Anderson, Perry. 1987. “The Figures of Descent.” In: *New Left Review* 1/161.

Arrighi, Giovanni. 2010. *The Long Twentieth Century: Money, Power and the Origins of Our Times*. Verso.

- Becker, Joachim – Jäger, Johannes. 2010. „Development Trajectories in the Crisis in Europe.” In: *Debatte: Journal of Contemporary Central and Eastern Europe* 18(1), 5–27.
- Becker, Johannes – Jäger, Johannes – Weissenbacher, Rudy. 2015. „Uneven and Dependent Development in Europe: The Crisis and Its Implications.” In: Jäger, Johannes – Springler, Elisabeth (szerk.), *Asymmetric Crisis in Europe and Possible Futures: Critical Political Economy and Post-Keynesian Perspectives*. Routledge, 81-93.
- Becker, Joachim – Weissenbacher, Rudy. 2015. „Changing Development Models: Dependency School Meets Regulation Theory.” Előadásként elhangzott a Colloque International Recherche & Régulation keretében. Párizs, 2015. június 10-12.
- Benczes, István. 2014. *Deficit and debt in transition: The political economy of public finances in Central and Eastern Europe*. CEU Press.
- Bohle, Dorothee – Greskovits, Béla. 2009. „Varieties of Capitalism and Capitalism „tout court”” In: *European Journal of Sociology* 50(3), 355–386.
- Bohle, Dorothee – Greskovits, Béla. 2012. *Capitalist Diversity on Europe’s Periphery*. Cornell University Press.
- Boyer, Robert – Freyssenet, Michel. 2002. *The Productive Models: The Conditions of Profitability*. Palgrave.
- Böcskei, Balázs – Szabó, Andrea (szerk.). 2019. *Hibrid rezsimék – A politikatudomány X-aktái*. Napvilág Kiadó.
- Böröcz, Jozsef. 1999. “From Comprador State to Auctioneer State: Property Change, Realignment and Peripheralization in Post-State-Socialist Central and Eastern Europe.” In: Smith, A. David – Solinger, J. Dorothy – Topik, C. Steven (szerk.), *States and Sovereignty in the Global Economy*. Routledge, 193-209.
- Böröcz, József – Sarkar, Mahua. 2005. „Mi az Európai Unió?” In: *Politikatudományi Szemle* 14(3–4), 151-177.
- Bruszt, László – Langbein, Julia. 2020. ”Manufacturing Development: How Transnational Market Integration Shapes Opportunities and Capacities for Development in Europe’s Three Peripheries” In: *Review of International Political Economy* 5(27) - Special issue: Market integration and room for development in the peripheries, 996-1019.
- Cardoso, Fernando Henrique – Faletto, Enzo. [1971] 1979. *Dependency and Development in Latin America*. University of California Press.
- Cardoso, Fernando Henrique. 1972. „Dependency and Development in Latin America.” In: *New Left Review* 1(74), 83–95.
- Chase-Dunn, Christopher. 1980. “Socialist State in the Capitalist World Economy.” In: *Social Problems* 27(5), 505–525.

- Clarke, Simon. 1990. „The Marxist Theory of Overaccumulation and Crises.” In: *Science & Society* 54(4), 442–467.
- Clarke, Simon. 1991. *The State Debate*. Palgrave.
- Clarke, Simon. 1977. “Marxism, Sociology and Poulantzas's Theory of the State.” In: *Capital and Class II*.
- Clarke, Simon. 1989. “Congurations of Dissent: Fractions of Capital, Class Struggle and the Decline of Britain.” Kézirat. Letöltve: <https://homepages.warwick.ac.uk/~syrbe/pubs/nlr.pdf>
- Czabán, László – Henderson, Jeffrey. 2003. “Commodity Chains, Foreign Investment, and Labour Issues in Eastern Europe.” In: *Global Networks* 3(1), 171–196.
- Csáki, György. 2021. Educational Developmentalism: The Case of Taiwan. In: Geröcs, T – Ricz, J. (szerk). *The post-crisis developmental state: perspectives from the global periphery*. Palgrave Macmillan.
- Csillag, Tamás – Szelényi, Iván. 2015. „Drifting from Liberal Democracy: Traditionalist/Neo-conservative Ideology of Managed Illiberal Democratic Capitalism in Post-communist Europe.” In: *Intersections: East European Journal of Society and Politics* 1(1), 18–48.
- Éber, Márk Áron – Gagy, Ágnes – Geröcs, Tamás – Jelinek, Csaba – Pinkasz, András. 2014. „1989: Szempontok a rendszerváltás globális politikai gazdaságtanához.” In: *Fordulat* 21, 10–63.
- Éber, Márk Áron – Gagy, Ágnes – Geröcs, Tamás – Jelinek, Csaba. 2019. „2008-2018: Válság és hegémónia Magyarországon.” In: *Fordulat* 26, 28–76.
- Farkas, Beáta. 2016. *Models of capitalism in the European Union – Post-crisis perspectives*. Palgrave Macmillan
- Fábry, Ádám. 2019. *The Political Economy of Hungary: From State Capitalism to Authoritarian Neoliberalism*. Palgrave MacMillan.
- Filippov, Gábor. 2018. „A hibrid ellenforradalom kora.” In: *24.hu*, 2018. július 31. Letöltve: <https://24.hu/belfold/2018/07/31/filippov-gabor-a-hibrid-ellenforradalom-kora/>
- Fröbel, Folker – Heinrichs, Jürgen – Kreye, Otto. 1980. *The New International Division of Labour: Structural Unemployment in Industrialised Countries and Industrialisation in Developing Countries*. Cambridge University Press
- Furtado, Celso. 1976. *Economic Development of Latin America: Historical Background and Contemporary Problems*. Cambridge University Press.
- Gereffi, Gary – Evans, Peter. 1981. “Transnational Corporations, Dependent Development, and State Policy in the Semiperiphery: A Comparison of Brazil and Mexico.” In: *Latin American Research Review* 16, 31–64.

- Gereffi, Gary – Korzeniewicz, Miguel (szerk.). 1994. *Commodity Chains and Global Capitalism*. Praeger.
- Gereffi, Gary – Humphrey, John – Sturgeon, Timothy. 2005. “The Governance of Global Value Chains.” In: *Review of International Political Economy* 12(1), 78–104.
- Gereffi, Gary. 2014. “Global Value Chains in a Post-Washington Consensus World.” In: *Review of International Political Economy* 21, 9–37.
- Hall, Stuart – Critcher, Chas – Jefferson, Tony – Clarke, John – Roberts, Brian. 1978. *Policing the Crisis: Mugging, the State, and Law and Order*. The Macmillan Press.
- Hall, Peter – Soskice, David. 2001. *Varieties of Capitalism. The Institutional Foundations of Comparative Advantage*. Oxford University Press.
- Hirschman, O. Albert. 1968. “The Political Economy of Import-Substituting Industrialization in Latin America.” In: *The Quarterly Journal of Economics* 82(1), 1–32.
- Humphrey, John – Schmitz, Hubert. 2004. “Chain governance and upgrading: Taking stock” In: Schmitz, Hubert (szerk.), *Local enterprises in the global economy: Issues of governance and upgrading*. Cheltenham: Edward Elgar, 349-381.
- Ingham, Geoffrey. 1984. *Capitalism Divided? The City and Industry in British Social Development*. Macmillan.
- Jessop, Bob. 1990. *State Theory: Putting the Capitalist State in its Place*. Blackwell Publisher.
- Jessop, Bob. 1997. “Twenty Years of the Regulation Approach: Has it been worth it?” In: *New Political Economy* 2(3), 503-526.
- Jessop, Bob. 2001. “Bringing the State Back in (Yet Again): Reviews, Revisions, Rejections, and Redirections.” In: *International Review of Sociology - Revue Internationale de Sociologie* 11(2), 149-173.
- Jessop, Bob – Sum, Ngai-Ling. 2006. *Beyond the Regulation Approach. Putting Capitalist Economies in their Place*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Jessop, Bob. 2010. “The “Return” of the National State in the Current Crisis of the World Market.” In: *Capital & Class* 34(1), 38-43.
- Krzywdzinski, Martin. 2014. “How the EU’s Eastern Enlargement Changed the German Productive Model: The Case of the Automotive Industry.” In: *Revue de la regulation* 15(1), 1–61.
- Lipietz, Alain. 1982. “Towards Global Fordism?” In: *New Left Review* 1(132), 33-47.
- Lipietz, Alain. 1987. *Mirages and Miracles: The Crisis of Global Fordism*. Verso.

- Lipietz, Alain. 1997. "The Post-Fordist World: Labour Relations, International Hierarchy and Global Ecology." In: *Review of International Political Economy* 4(1), 1–41.
- Love, Joseph. 1990. "The Origins of Dependency Analysis." In: *Journal of Latin American Studies* 22(1), 143-168.
- Magyar, Bálint. 2015. *A magyar maffiaállam anatómiája*. Kossuth Kiadó
- Magyar, Bálint (szerk.). 2019. *Stubborn Structures: Reconceptualizing Post-Communist Regimes*. CEU Press.
- Mahutga, C. Matthew. 2014. "Production Networks and the Global Manufacturing Economy." In: *Sociological Perspectives* 57(2), 229–255.
- Medve-Bálint, Gergő. 2014. "The Role of the EU in Shaping FDI Flows in Central Europe." *Journal of Common Market Studies*, 52(1): 35-51
- Melegh, Attila. 2019. „Ellenhegemonia és egy új történelmi-politikai tömb felemelkedése.” In: *Új Egyenlőség*, 2018. április 2. Letöltve: <http://ujegyenloseg.hu/ellenhegemonia-es-egy-uj-tortenelmi-politikai-tomb-felemelkedese/>
- Mertens, Daniel – Thiemann, Matthias. 2019. „Building a Hidden Investment State? The European Investment Bank, National Development Banks and European Economic Governance.” In: *Journal of European Public Policy*, 1(26), 23–43.
- Mihályi, Péter. 2014. *A magyar gazdaság útja az adósságválságba, 1945–2013*. Corvina Kiadó.
- Miliband, Ralph. 1969. *The state in capitalist society*. Quartet Books.
- Miliband, Ralph. 1970. "The capitalist state: Reply to Nicos Poulantzas." In: *New Left Review* 1(59), 53-60.
- Nölke, Andreas – May, Christian. 2019. "Liberal Versus Organised Capitalism: A Historical-Comparative Perspective" In: Geröcs, Tamás – Szanyi, Miklós (szerk.), *Market Liberalism and Economic Patriotism in the Capitalist World-Systems*. Palgrave, 21-42.
- Paqué, Karl-Heinz – Soltwedel, Rüdiger – Schmieding, Holger – Hiemenz, Ulrich – Langhammer, J. Rolf – Klodt, Henning – Schrader, Jörg-Volker – Scheide, Joachim – Horn, Ernst-Jürgen. 1993. „Challenges ahead: Long-term Perspectives of the German Economy.” Institute for the World Economy, IfW.
- Petersen, Thieß – Rausch, Thomas – Sachs, Andreas. 2019. "Globalization of the German Automotive Industry: Where Does Added Value Occur?" *Policy Brief*, Bertelsmann Stiftung. Letöltve: https://www.bertelsmann-stiftung.de/fileadmin/files/BSt/Publikationen/GrauePublikationen/MT_Policy_Brief_2019_1_Globalization_Automotive_Industry.pdf
- Pogátsa, Zoltán. 2016. *Magyarország politikai gazdaságtana: Az északi modell esélyei*. Osiris.

- Poulantzas, Nicos. 1969. "The problem of the capitalist state." In: *New Left Review* 1(58), 67-78.
- Poulantzas, Nicos. 1978. *State, power, socialism*. Verso.
- Prebisch, Raul. 1950. "The economic development of Latin America and its principal problems." In: *ECLAC Paper No. E/CN.12/89/Rev.1*. United Nations.
- Raviv, Or. 2008. "Central Europe: Predatory Finance and the Financialization of the New European Periphery." In: Robertson, Justin (szerk.), *Power and Politics After Financial Crisis: Rethinking Foreign Opportunism in Emerging Markets*. Palgrave Macmillan, 168-86.
- Scheiring, Gábor. 2020. *The Retreat of Liberal Democracy. Authoritarian Capitalism and the Accumulative State in Hungary*. Palgrave Macmillan.
- Sturgeon, Timothy – Bøegh, Nielsen Peter – Linden, Greg – Gereffi, Gary – Brown, Clair. 2013. "Direct Measurement of Global Value Chains: Collecting Product- and Firm-Level Statistics on Value Added and Business Function Outsourcing and Offshoring." In: Mattoo, Aaditya – Wang, Zhi – Wei, Shang-Jin (szerk.), *Trade in Value Added: Developing New Measures of Cross-Border Trade*. World Bank, 289–319.
- Szelényi, Iván. 2013. „Kapitalizmusok a kommunizmus után.” In: Magyar, Bálint (szerk.), *Magyar polip: A posztkommunista maffiaállam*. Noran Libro, 89–99.
- Tavares, Maria da Conceição. 1964. "The growth and decline of import substitution in Brazil." In: *Economic Bulletin for Latin America* 9(1), 1–59.
- Yamamura, Kozo – Streeck, Wolfgang (szerk.). 2003. *The End of Diversity? Prospects for German and Japanese Capitalism*. Cornell University Press.
- Vliegthart, Arjan. 2010. "Bringing Dependency Back In: The Economic Crisis in Post-Socialist Europe and the Continued Relevance of Dependent Development." In: *Historical Social Research / Historische Sozialforschung* 35(2132), 242-265.
- Vonyó, Tamás – Markevich, Andrei. 2021. "Economic growth and sectoral developments, 1945-1989." In: Morys, Matthias (szerk.), *The Economic History of Central, East and South-East Europe 1800 to the Present*. Routledge.
- Wallerstein, Immanuel. 1996. "The Global Picture, 1945-90." In: Hopkins, K. Terence - Wallerstein, Immanuel (szerk.), *Age of Transition*. Zed.
- Weissenbacher, Rudy. 2018. „Peripheral Integration and Disintegration in Europe: The ‘European dependency school’ Revisited.” In: *Journal of Contemporary European Studies* 26(1), 81–98.
- Wilkin, Peter. 2016. *Hungary’s crisis of democracy: The Road to Serfdom*. Lexington Books.
- Wilkin, Peter. 2018. „The Rise of ‘Illiberal’ Democracy: The Orbánization of Hungarian Political Culture.” In: *Journal of World-Systems Research* 24(1), 5–42.

Saját publikációs jegyzék

Gagyi, Ágnes; Gerőcs, Tamás

‘Reconfiguring regimes of capitalist integration: Hungary since the 1970s’ In: Gagyi, Ágnes; Slačálek, Ondrej. (szerk). *The Political Economy of Eastern Europe 30 years into the ‘Transition’: New Left Perspectives from the region.* Palgrave Macmillan. *Megjelenés alatt*

Gagyi, Ágnes; Gerőcs, Tamás

‘Dependent development under geopolitical reconfiguration – Hungary’s new geopolitics of indebtedness’ In: Yurchenko, Yuliya; Shields, Stuart. (szerk). *Globalizations. Special Issue.* *Megjelenés alatt.*

Gerőcs, Tamás (szerk.); Ricz, Judit (szerk.)

The post-crisis developmental state: perspectives from the global periphery
Cham, Svájc: Palgrave Macmillan, 303 p. (2021)

Gerőcs, Tamás; Meszmann, T Tibor; Pinkasz, András

Uneven Development in the European Automotive Industry

In: Komlósy, Andrea; Musić, Goran (szerk.) *Global Commodity Chains and Labor Relations*
Leiden, Hollandia: Brill, pp. 274-296., 23 p. (2021)

Gerőcs, Tamás

Indian companies’ global aspirations in East Central Europe

In: Szunomár, Ágnes (szerk.) *Emerging-market multinational enterprises in East Central Europe*
Cham, Svájc: Palgrave Macmillan, 349 p. pp. 87-118. Paper: Chapter 4, 32 p. (2020)

Szunomár, Ágnes; Gerőcs, Tamás; Kiss, Judit; Peragovics, Tamás; Ricz, Judit; Szanyi, Miklós;
Szigetvári, Tamás; Völgyi, Katalin; Weiner, Csaba

Final reflections: emerging market multinational enterprises in East Central Europe

In: Szunomár, Ágnes (szerk.) *Emerging-market multinational enterprises in East Central Europe*
Cham, Svájc: Palgrave Macmillan, 349 p. pp. 313-321. Paper: Chapter 10, 9 p. (2020)

Éber, Márk Áron; Gagyi, Ágnes; Gerőcs, Tamás; Jelinek, Csaba

2008–2018: Válság és hegemonia Magyarországon

FORDULAT: 26 pp. 28-75., 48 p. (2019)

Gagyi, Ágnes; Gerőcs, Tamás

The political economy of Hungary’s new “Slave Law” (2019)

LeftEast (2019.01.01.), Letöltve:

<https://lefteast.org/the-political-economy-of-hungarys-new-slave-law/>

Gerőcs, Tamás

The transformation of African–Russian economic relations in the multipolar world-system
REVIEW OF AFRICAN POLITICAL ECONOMY 46: 160 pp. 317-335., 19 p. (2019)

Gerőcs, Tamás; Pinkasz, András

Relocation, standardization and vertical specialization: core–periphery relations in the European automotive value chain
SOCIETY AND ECONOMY 41: 2 pp. 171-192., 22 p. (2019)

Gerőcs, Tamás; Pinkasz, András

Central and Eastern Europe's dependent development in German automotive value chains
Budapest, Magyarország: Institute of World Economics, Centre for Economic and Regional Studies, Hungarian Academy of Sciences, 41 p. (2019)

Gerőcs, Tamás

Conclusion: the formation of a new patrie in the multipolar world-system
In: Gerőcs, Tamás; Szanyi, Miklós (szerk.) Market liberalism and economic patriotism in the capitalist world-system
Cham, Svájc: Palgrave Macmillan, 233 p. pp. 213-226. Paper: Chapter 11, 14 p. (2019)

Gerőcs, Tamás (szerk.); Szanyi, Miklós (szerk.)

Market liberalism and economic patriotism in the capitalist world-system
Cham, Svájc: Palgrave Macmillan, 233 p. (2019)

Gerőcs, Tamás; Pinkasz, András

Magyarország az európai munkamegosztásban. A termelés áthelyezése a globális járműipari értékláncokban
FORDULAT: 26 pp. 172-198., 27 p. (2019)

Barna, Emília; Csányi, Gergely; Gagy, Ágnes; Gerőcs, Tamás

A rendszerváltozás utáni magyar feminista mozgalom globális, történeti perspektívából
REPLIKA: 108-109 pp. 241-262., 22 p. (2018)

Gerőcs, Tamás

India világgazdasági integrációja
In: Kiss, Judit (szerk.) Stratégiaváltás a világgazdaságban: Exportorientáció és/vagy belsőkeresletre alapozott növekedés
Budapest, Magyarország: Akadémiai Kiadó, pp. 143-178., 36 p. (2018)

Gerőcs, Tamás

Indian companies' technological investments in the EU with a special focus on Central and Eastern Europe

Budapest, Magyarország: Institute of World Economics, Centre for Economic and Regional Studies, Hungarian Academy of Sciences, 57 p. (2018)

Gerőcs, Tamás; Pinkasz, András

Conflicting interests in the Comecon integration: state socialist debates on East-West-South relations

EAST CENTRAL EUROPE / L'EUROPE DU CENTRE EST 45: 2-3 pp. 336-365., 30 p. (2018)

Gerőcs, Tamás; Pinkasz, András

Rendszerkritikai útkeresés 1989 után: Antikapitalista baloldal. Szerk.: Krausz Tamás. Eszmélet Alapítvány - Közép-Európai Fejlesztési Egyesület, 2016.

FORDULAT 2018: 23 pp. 249-258., 10 p. (2018)

Gerőcs, Tamás; Jelinek, Csaba

A Nemzeti Együttműködés Rendszere az Európai Unióban: Magyarország EU-integrációjáról - történeti szociológiai megközelítésben

ESZMÉLET 2018: 118 pp. 12-33., 22 p. (2018)

Gerőcs, Tamás; Pinkasz, András

Debt-Ridden Development on Europe's Eastern Periphery

In: Manuela, Boatcă; Andrea, Komlosy; Hans-Heinrich, Nolte (szerk.) Global Inequalities in World-Systems Perspective: Theoretical Debates and Methodological Innovations

New York (NY), Amerikai Egyesült Államok: Routledge Publishing, pp. 131-153., 23 p. (2018)

Barna, Emília; Csányi, Gergely; Gagy, Ágnes; Gerőcs, Tamás

East-Central European feminist activism in the context of uneven development in the EU, and ways to move forward

In: Kováts, Eszter (szerk.) The Future of the European Union: Feminist Perspectives from East-Central Europe

Budapest, Magyarország: Friedrich Ebert Stiftung (2017) 108 p. pp. 69-79., 11

Gagy, Ágnes; Gerőcs, Tamás

The value of labor: the science of commodification in Hungary, 1920–1956

DEBATTE: JOURNAL OF CONTEMPORARY CENTRAL AND EASTERN EUROPE 25: 3 pp. 389-390. 2p. (2017)

Gagy, Ágnes; Gerőcs, Tamás

Book Review - The Value of Labor: The Science of Commodification in Hungary, 1920-1956, by Martha Lampland, Chicago: University of Chicago Press, 2016, 368 pages
STUDIA UNIVERSITATIS BABES-BOLYAI SOCIOLOGIA 62: 1 pp. 129-136., 8 p. (2017)

Gerőcs, Tamás

A kelet-európai átalakulás globális összefüggései: kelet-európai elmélet
ESZMÉLET 2017: 116 pp. 51-59., 9 p. (2017)

Gerőcs, Tamás

Internationalization of Indian Multinational Enterprises: motivations, strategies and regulation from the experience of Indian investments: a focus on Europe
Budapest, Magyarország: Institute of World Economics, Centre for Economic and Regional Studies, Hungarian Academy of Sciences, 40 p. (2017)

Gerőcs, Tamás; Vigvári, András

The Concept of 'Peasant Embourgeoisement' in the Perspective of Different Historical Conjunctures
STUDIA UNIVERSITATIS BABES-BOLYAI SOCIOLOGIA 62: 1 pp. 85-104., 20 p. (2017)

Gerőcs, Tamás; Pinkasz, András

A KGST a világrendszerben: Egy félperifériás kísérlet gazdaságtörténeti elemzése
ESZMÉLET 29: 113 pp. 15-36., 22 p. (2017)

Gerőcs, Tamás

A nemzetközivé válás kihívásai a kínai fizetőeszköz szempontjából
HITELINTÉZETI SZEMLE 16: Különszám pp. 170-185., 16 p. (2017)

Gerőcs, Tamás

Challenges of Internationalisation from the Perspective of the Chinese Currency
FINANCIAL AND ECONOMIC REVIEW 16: SI pp. 170-185., 16 p. (2017)

Szunomár, Ágnes; Bujtás, Petra; Czirják, Ráhel; Gerőcs, Tamás; Ricz, Judit; Sárvári, Balázs
Második versenyfutás Afrikáért: a nyugati és feltörekvő hatalmak afrikai jelenléte a gazdasági, politikai és fejlesztési együttműködések tükrében
In: Biedermann, Zsuzsanna (szerk); Kiss, Judit (szerk.) Szubszaharai Afrika gazdasága a 21. században
Budapest, Magyarország: Akadémiai Kiadó (2017) 396 p. pp. 163-203., 41

Gerőcs, Tamás

A kínai renminbi (jüan) nemzetközivé válásának útjai

Budapest, Magyarország: MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Világgazdasági Intézet (2016), 40 p.

Gerőcs, Tamás

Oroszország és Afrika gazdasági kapcsolatainak átalakulása a rendszerváltás tükrében
AFRIKA TANULMÁNYOK 10: 1-2 pp. 23-39., 17 p. (2016)

Gerőcs, Tamás

A polaritással kapcsolatos vita neostrukturista interpretációja
KÜLÜGYI SZEMLE 15: 1 pp. 68-83., 16 p. (2016)

Gerőcs, Tamás

A német járműipar globális terjeszkedésének hatása a kelet-közép-európai felzárkózásra
KÜLÜGYI SZEMLE 14: 3 pp. 96-117., 22 p. (2015)

Éber, Márk Áron; Gagy, Ágnes; Gerőcs, Tamás; Jelinek, Csaba; Pinkasz, András
1989: Szempontok a rendszerváltás globális politikai gazdaságtanához
FORDULAT 6: 21 pp. 10-63., 54 p. (2014)

Gerőcs, Tamás

Jövőre csak rosszabb lesz
ÉLET ÉS IRODALOM 48 pp. 8-8., 1 p. (2012)

Gerőcs, Tamás

Pillangóhatás a túloldalról
FORDULAT: 16 pp. 154-164., 11 p. (2011)

Gerőcs, Tamás

Volt egyszer egy felívelés
FORDULAT: 8 pp. 148-161., 14 p. (2010)

Gerőcs, Tamás

Sokkoló új középkor
FORDULAT: 3 pp. 98-105., 8 p. (2008)